

Visszatekintés

A Városi Múzeum
állandó néprajzi
kiállításának
előtörténete

A múzeum történetéről Katona Pál írása részletesen tájékoztat. Szerinte múzeumi gyűjtemény létezéséről szóló legkorábbi adatok Dudás Gyula (1861–1911) „Zenta város története” című kéziratában található.¹ Valóban Zentán már a XVIII. század végén és a XIX. század elején akadtak lelkes múzeumbarátok, akik megkezdték kulturális értékeink gyűjtését. A zentai történelmi levéltár Joca Vujić gyűjteményében meglevő Dudás Andor krónikájának az 1905. évnél található bejegyzésnél „Branovacszy Tódor ny. tanító és Dudás Andor v. tanácsos” gyűjtéséről értesülhetünk.² Teodor Branovački tanító egyike volt azoknak a lelkes múzeumbarátoknak, akik már az 1900-as évek legelején a tárgyi gyűjtésben jeleskedtek, ezért róla külön is szövelünk. 1834-ben született Zomborban. 1919-ben Verbászon végezte a gimnáziumot, a tanítóképzőt

pedig Zomborban. 1863. május 29-én megválasztották zentai tanítónak, s ezt a hivatását egészen 1894-ig látta el. Még idős korában is „arany keze” volt, bár autotidakta, mégis igazi mestere volt a fadaragásnak, a szepírásnak. Munkáit sokáig Joca Vujić gyűjteményében őrizték.³

1935-ben történtek az első kezdeményezések dr. Milivoje Knežević, Dudás Andor és Simon Mihály részéről a Dudás és a Branovački család gyűjteményeinek múzeummá alakítására. Hivatalosan mégis csak 1946-ban alakult meg Zenta város múzeuma. 1949 és 1963 között a Pfeiffer-villában, a korábbi polgármesteri lak épületében kaptak otthont az archeológiai és a paleontológiai leletek, a régi térképek és érmék.

A következő években tovább folytatódott a gyűjtőmunka. Ekkor a múzeumi munkán a legtöbbet Katona Pál⁴, Hagymás Ká-

1 Katona Pál: Istorijat muzeja [A múzeum története]. *Kulturni život III.* [Művelődési élet. III.] Senta, 1968. [Grada za monografiju Sente II.] 43.

2 ZTL F: 385. Dudás Andor 1890 és 1920 közötti időszakban vezetett krónikájából.

3 Milivoje Knežević: Senta, 1935. 72.

4 Katona Pál 1951 és 1955 között a néprajzi anyag feldolgozásán fáradozott. A néprajzi tárgyak adatait leíró cédulákra vezette, a gyűjteményt rendezte, kiállításokat szervezett. 1961 és 1964 között múzeumigazgató.

roly⁵, Pethő István⁶, Újházi Erzsébet⁷ és Marija Slavnić⁸ fáradoztak. Mellettük még Nestor Vukov, Miloš Preradov és még néhány múzeumbarát, népművelő is hozzájárult az első, 1952-ben nyílt múzeumi kiállítás sikeréhez, amelynek már volt néprajzi része. Nyilvánvalóvá vált a múzeumi osztály elsődleges célja, hogy a bácskai magyarság néprajzát, a Tisza mente népeletét mutassa be. Újvidéken 1952-ben az akkori Vajdasági Múzeumban el is fogadták nyilvánosan azt az irányelvet, miszerint Zentán a Városi Múzeum komplex típusú múzeumként fog működni, és elsősorban a magyar nemzetiség néprajzi anyagának a gyűjtését helyezi előtérbe.

A Városi Múzeum történetében a néprajzi tevékenység szempontjából három időszakról beszélhetünk. Az első időszakban főként a tárgyak gyűjtésére, a másodikban a feldolgozásra és kiállításon való bemutatásra, a harmadikban az új szakmai elvá-

rások szerinti korszerűsítésre összpontosult a figyelem.

Az első periódusban a néprajzkutatás mint új tudományág a „kísérletező” időszakát élte. Az ötvenes-hatvanas években a kihalt mesterségek eszközanyagát, a régi, használaton kívüli tárgyakat „múzeumba valóknak” tekintették, így könnyen megindult a néprajzi tárgyak gyűjtése. A gyűjtéssel, rendszerezéssel, leltározással ebben az időszakban legtöbbet Katona Pál (1951 és 1963 között), valamint Újházi Erzsébet foglalkozott. A múzeumi gyűjtemény legnagyobb hányadát eleinte a régészeti anyag képezte, de a néprajzi gyűjtemény gyarapítása sem jelentett gondot, annál inkább a begyűjtött anyag elhelyezése és feldolgozása.

A múzeum fejlődésével, a tárgyak szaporodásával nagyobb helyre volt szükség. A volt plébániapalota épületének egy részét 1973-ban alakították át, ekkor került a múzeum a mai helyére, a Fő tér 5. alá. Ebben az

időszakban a múzeumnak nem volt néprajzkutató muzeológusa, az állandó kiállítás néprajzi anyagának előkészítését felkért szakemberek látták el. A néprajzi tárgyak száma akkor már az összegyűjtemény kétharmadát tette ki. Az 1974-ben megnyílt állandó kiállítás is ezt az arányt tükrözte. Érdekességként megjegyezzük, hogy 1953-ban a teljes múzeumi gyűjteménynek még csak 36 százalékát képezte a néprajzi anyag.

A néprajzi gyűjteménnyel, a néprajzi anyag rendszerezésével, a néprajzi tárgyak nyilvántartásával, részben dokumentálással és feldolgozással 1971 és 1974 között Égető Melinda és Kósa László, 1972 és 1973 között Bodor Géza, 1979 és 1981 között Klamár Zoltán, 1981 és 1990 között Kulcsár Veronika⁹, 1985 és 1987 között pedig Újházi Éva foglalkozott. A művelődési intézmények egyesülésekor, 1977-ben volt a Városi Múzeumnak legtöbb dolgozója, egészen 1988-ig azonban

5 Hagymás Károly vegyész-mérnök tanulmányai a természettudomány és a régészet terén ismertek. Az 1951 és 1960 közötti időszakban múzeumi munkatársként főként az ornitológiai anyag begyűjtésén, preparálásán fáradozott.

6 Pethő István a Városi Múzeum műszaki munkatársa, fényképésze volt 1954-től 1960-ig.

7 Újházi Erzsébet 1949 és 1951 között a néprajzi anyag gyűjtésén, később újra 1955 és 1960 között a rendszerezésén és dokumentálásán dolgozott. A kender feldolgozásáról és a kékfestőműhely működéséről írt tanulmányt, és készített kiállítást.

8 Marija Slavnić (1911–1952) régész, az Újvidéki Vajdasági Múzeum muzeoló-

gusa. 1949 nyarán rendezte meg a zentai múzeum első kiállítását Dobrivoj Preradov és Újházi Erzsébet közreműködésével.

9 Kulcsár Veronika, konzervátor-restaurátor az oklevél megszerzése után a múzeumszervező munkán kívül a néprajzi textilíak tisztításával, konzerválásával, a fotótár vezetésével és alkalmi kiállítások rendezésével is foglalkozott.

nem volt külön minden szakgyűjteménynek egyetemi végzettségű muzeológusa.

A néprajz népszerűsítésével, néprajzkutatással a Városi Múzeumban leghosszabb ideig (1949 és 1978 között kisebb megszakításokkal) *Tripolsky Géza*¹⁰ foglalkozott: 1952-től múzeumigazgatóként, majd 1977-től művelődésszervezőként. Szívén viselte a néprajzkutatás ügyét. Nyugállo-

mányba vonulása után is egészen haláláig számos hazai és külföldi, főleg anyaországi néprajzi értekezlet, szeminárium, tanácskozás előadója, résztvevője volt. Az ő nevéhez fűződik az első zentai néprajzi szeminárium, valamint *A Tiszából a Dunába folyik a víz* című népzenei vetélkedő megszervezése. Válogatott néprajzi tanulmányai hasznos adatokat tárnak fel a Tisza mente és a bán-

sági puszta néprajzáról, népköltészetéről. 1996-ban a JMMT Kiss Lajos Néprajzi Szakosztálya Garai Ákos Emlékplakettel jutalmazta az etnográfia területén kifejtett tudományos népszerűsítő tevékenységéért.

Vajdasági magyar néprajzkutatással a hetvenes évektől kezdődően több külföldi és hazai kutató foglalkozik mind a mai napig. Nagyon sokat köszönhetünk

10 Tripolsky Géza (1926–2002). Iskoláit szülővárosában, Zentán végezte, majd adorjáni tanítóskodása után Zentára helyezték múzeumigazgatónak. Meghatározó szerepet játszott a Zentai Művésztelep létrehozásában.

Múzeumi hét alkalmából kiállított tárgyak, köztük Teodor Branovački boroskancsói és pálinkáskabakjai. VMf. 1429. Fotó: Pethő István, 1957.

mindazoknak a néprajzkutatóknak, akik hozzájárultak állandó és időszakos néprajzi kiállításaink sikerességéhez, illetve azoknak, akik munkánk során hosszabb távú szakmai kapcsolatot tartottak fenn intézményünkkel. Néhány néprajzkutatót név szerint is kiemelünk: Égető Melinda, a budapesti Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének főtanácsosa, Solymos Ede múzeumigazgató, Juhász Antal, a Szegedi Egyetem Néprajzi Tanszékének tanára, Kósa

László, a budapesti Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének főtanácsosa, Gráfik Imre, a budapesti Magyar Néprajzi Társaság főtanácsosa, a Néprajzi Múzeum főmuzeológusa, Knézy Judit, a budapesti Magyar Mezőgazdasági Múzeum főmuzeológusa, Szűcs Judit, a csongrádi Tari László Múzeum igazgatója, Nagy Vera, a hódmezővásárhelyi Szántó Kovács János Múzeum igazgatója, Bárth János, a kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Múzeumok igazgatója,

Bánszky Mária, az újvidéki Vajdasági Múzeum tanácsosa, Beszédes Valéria, a szabadkai Községi Műemlékvédő Intézet néprajzkutatója.

A zentai Thurzó Lajos Köz-művelődési Központ keretében működő Városi Múzeum több mint egy évtizede a közönség felé nyitott múzeum szerepét kívánja betölteni. Szeretnénk, ha tevékenységünk utolsó időszakáról az utánunk jövő generáció, illetve maguk a látogatók beszélhettek.

Tripolsky Géza és László Sándor színművész a halászati kiállítást mutatja be egy gyermekcsoportnak. VMf. Fotó: Stevan Kragujević, 1985.